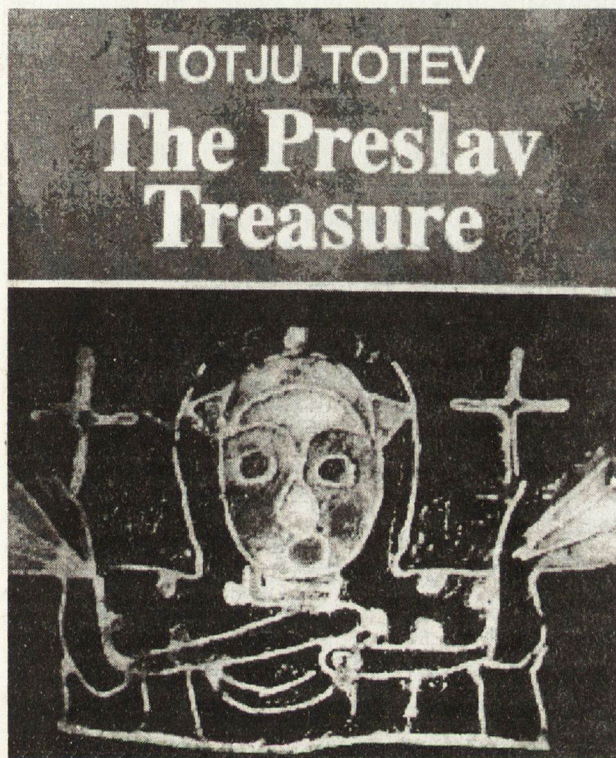

ЗАДЪЛБОЧЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ

(Тотю Тотев. Преславското съкровище. Ш., 1993 г., 112 с.)
 (Totjo Totev. The Preslav Treasure. Shoumen, 1993, 114 p.)

Археологическите находки все повече ни убеждават, че понятието “Български Златен век” не е обикновена метафора, не е познатото от древността митологическо клише, а съзнателно явление, изграждано от Цар Симеон и неговия интелектуален елит. Пиететът към златото и златната символика в Преслав през IX—X в. действително намери своята повече от конкретна реализация в откритото през 1978 г. Преславско златно съкровище. Откриването е случайно само по своята повърхностна интрига — на него попадат кооператори при разпределянето на площта на една тераса

за лозя в местността Кастана /намираща се на няколко километра от двореца на преславските владетели/. Зад него стоят три десетилетия смайващ по своята неотклонност и последователност научен интерес на проф. д-р Тотю Тотев. В известен смисъл забележителното в много отношения съкровище се явява безспорен символ, увенчаващ както представата за “златния” Преслав, така и изследователските усилия на Тотев. На него той посвети цяла поредица от публикации в периодиката, сред които се откроява студията “Преславското златно съкровище” /1982/, която, независимо от своята по-

пулярна насоченост, получи заслужен отзвук у нас и в чужбина. Сега ученият ни представя златното съкровище в нов и най-пълен вид, с 54 илюстрации, на български и английски език, с резюмета на руски и немски, с подробна библиография. Зад това събитие стои научната отзивчивост на шуменското издателство "Алтос".

Характерно за изследователския подход на Т. Тотев /демонстрирано и в други негови книги и студии/ е стремежът да поставя разглежданите предмети в контекста на други култури, да търси аналогии и възстановява предполагаемите зони на влияние, контакти, сътрудничество. Поради това ние ще видим споменати много архитектурни, епиграфски и ювелирни паметници, много експонати от най-известните музеи и галерии в света /Париж, Атина, Венеция, Санкт Петербург/. Друга методологическа особеност е поставянето на явленията в съпоставка с различни произведения на старобългарската и въобще на средновековните литератури. Например, когато разглежда петте запазени плочки на диадемата и особено централната, върху която е изобразена една типична сцена — "Възнесението на Александър Македонски на небето", Тотев с основание посочва като аналози преведената през X-ти век на старобългарски език Александрия /роман за Александър/, а също и някои места в Авеста и Шахнаме на Фирдоуси. Твърде интересна е и появата върху плочки от същата диадема на образи на персийската култова иконография — птицата-куче /сенмурв паскудж/ и орелоглав грифон. Изобщо източните влияния са добре открити в книгата, обективно, с научна прецизност е посочено, че връзката с Изтока е много характерна както за изкуството на византийската Македонска династия, така и за изкуството на Преслав. Контактите са се осъществявали и по търговски път, и чрез непосредственото участие на майстори от съответните страни /най-вече от Византия/. Това е съществен проблем, на който авторът отделя нужното внимание: може да се каже, че той присъства при разбора на всеки елемент от съкровището. Конкретно за диадемата той заключава, че тя най-вероятно е изработена в преславско ателие, обслужващо владетелския двор с приближените нему боляри през първата половина на X-ти век, /което разбира се не изключва и участие на византийски ювелир/. Или, анализирайки мотивите в украсата на двустранната огърлица и особено изображението на Света Богородица, авторът обобщава с право, че като цяло теологическата демокрация /свобода/ на съкровището от Преслав е твърде ограничена. По всичко изглежда, че и огърлицата, и диадемата са "излезли" от едно и също преславско златарско ателие.

Въпреки че някои накити от паходката са силно пострадали, Т. Тотев успява да открие специфичното в тяхната изобразителна характеристика, да потърси възможната локализация и даже в известен смисъл да реконст-

руира техния реален вид. Това се отнася и за не така значителните предмети от находката — копчета, приложения, монети, гривни, халки, висулки и т. н. Финият и систематичен научен разбор ги оживява, те заживяват “втори живот” както сами по себе си, така и в общата ценностно-естетическа и културно-историческа характеристика на съкровището. За това допринася и цветното излъчване на илюстративния материал. Казваме “втори живот”, защото съкровището по всяка вероятност е укрито в Преслав през 971 г. и престоюва така цели 1000 години.

В кратко, но съдържателно заключение Т. Тотев сумира своите наблюдения върху тази наистина уникална преславска находка. Сборният характер на съкровището определено говори, че то всъщност представлява събирана дълги години фамилна колекция. Наличието на златни и сребърни предмети, прилагането на скъпо струваща ювелирна техника с употребата на изумруди, аметисти, перли, планински кристал и т. н. дават основание то да се отнесе към самия дворец и някои от приближените на владетеля боляри. Ако една част от предметите са внесени от Византия /по-точно Константинопол/, то други от тях са несъмнено работа на преславски автори от столичните ателиета. Собствено, използването на твърде своеобразната и с големи колористични възможности техника на клетъчния емайл допуска и вероятността за сътрудничество между български /преславски/ и византийски /цариградски/ майстори.

Книгата “Преславското съкровище” е културно събитие, чиито измерения могат да се разглеждат най-малко в два плана. Най-напред тя прави достъпен както за научния свят, така и за редовия любител един от най-ярките образци на преславската култура. И второ, тя затвърдява впечатлението за нов, зрял стадий в методологическия подход на Т. Тотев като изследовател — ориентацията към всестранно осветляващите съответния проблем монографии. Разглежданият с вещ професионализъм богат материал в нея е важен както за византинистите, така и за археолозите-медиевисти с различна специализация.

Христо Трендафилов
/Санкт Петербург/